

בענין קידוש החודש*

הגמרא בביצה (ד:) אומרת בזה הלשון, איתמר שני ימים טובים של ראש השנה רב ושמואל דאמרי תרווייהו נולדה בזה אסורה בזה דתנן בראשונה היו מקבלין עדות החודש כל היום פעם אחת נשתהו העדים לבא וקלקלו הלויים בשיר התקיננו שלא יהו מקבלים את העדים אלא עד המנחה, ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. אמר רבה מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה מותרת דתנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו מקבלין עדות החדש כל היום, א"ל אביי והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו ביצה אסורה, א"ל אמינא לך אנא רבן יוחנן בן זכאי ואת אמרת לי רב ושמואל, ולרב ושמואל קשיא מתניתין, לא קשיא הא לן והא להו. עוד שם (סוף ה:) אומרת הגמרא בזה הלשון, רבא אומר אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש. זהו הגירסא של רש"י והביאור של רש"י הוא, מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש אע"ג דתקן לקבל עדות החדש כל היום להיות מונין למועדות מן הראשון ואפילו באו עדים לאחר המנחה אבל מלעשות יום טוב שני לא נעקרה ממקומה. התוספות שם אומרים בזה הלשון, וקשה דמנין ליה הך סברא דתקיננו לענין מועדות לחוד הא לענין יום טוב הרי יום שני נמי קדוש וא"כ תהא הביצה אסורה ואימא כיון שהתקין שיהו מקבלין כל היום א"כ כשהיו עושין שני ימים הם מספק ושתי קדושות נינהו וביצה מותרת. לכך נראה כפירוש ר"ח דגריס מי לא מודה שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש. ומ"מ קשה דכיון שלא באו א"כ היו שני ימים מספק וא"כ שתי קדושות נינהו וביצה מותרת, וי"ל דה"פ שאם לא באו עדים עד סמוך לחשיכה ומיד החשיך ולא היה שהות ביום כדי לקבל עדותם ומ"מ היו יכולים לעשות מעט מלאכה ולא היו עושים אלמא דקדושה אחת נינהו, והא דאמר התקיננו שיהו מקבלין עדותן כל היום היינו היכא דבאו עדים ביום או קודם מנחה או לאחר מיד. זאת אומרת שישנן שתי גירסאות בגמרא. הגירסא של רש"י הוא: מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש; והגירסא של הר"ח הוא: מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש. והנה הביאור של רש"י וגם הביאור של הר"ח צריכים עיון. הקושיה נגד רש"י היא קושיית התוספות, ר"ל מדוע אומר רבא "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש?" זאת אומרת שלמרות שתקן רבן יוחנן בן זכאי שלאחר החורבן אנו יכולים לקבל את עדות החדש כל היום אפילו לאחר המנחה וממילא אם העדים באו לאחר המנחה אז בית דין מקדשים את יום שלושים לראש חדש - אף על פי כן אנו צריכים לנהוג יום טוב ביום ל"א גם כן. הקושיה היא דכיון שבית דין קדשו את יום ל' לראש חדש, מדוע צריכים אנו לנהוג קדושה ביום ל"א גם כן? קודם החורבן היינו צריכים לנהוג קדושה בשני הימים, ביום ל' וביום ל"א, כשהעדים באו לאחר המנחה; ביום ל"א היו צריכים לנהוג קדושה משום שיום ל"א היה היום שנקבע לראש חדש מדאורייתא כשהעדים באו לאחר המנחה ביום ל'; ביום ל' היו צריכים לנהוג קדושה משום שכבר פרשו ממלאכה ברובו של יום ולכך היו מחוייבים לגמור את היום במניעת מלאכה. ברם, לאחר החורבן מכיון שהיו מקבלים את העדים גם לאחר המנחה והיו קובעים את יום ל' לראש חדש, מדוע יהיו צריכים לנהוג יום טוב גם ביום ל"א? זאת היא הקושיה הראשונה והיא נגד רש"י. אמנם ישנה קושיה שניה והיא נגד הר"ח. הקושיה היא איך אומרת הגמרא "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש?" הקושיה היא שכיון שהעדים לא באו ביום ל' לגמרי ממילא המניעה ממלאכה ביום ל' בבית הועד היתה בתורת ספק ומחמת חסרון ידיעה משום שחשבו שאולי יבואו ביום ל' בסוף היום - אם כן הרי צריכה להחשב לשתי קדושות ולא לקדושה אחת וביצה שנולדה בזה צריכה להיות מותרת בזה. נכון הדבר

שתוספות בעצמם מיישבים את הקושיה הזאת, תירוץ התוספות הוא שכשהגמרא אומרת לפי גירסת הר"ח "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש" - אין הגמרא מכוונת לגבי המקרה שלא באו העדים לגמרי, אלא הגמרא מכוונת לגבי המקרה שהעדים באו כל כך מאוחר בסוף היום שלא היה פנאי לבית דין לקדש את החדש ביום ל', ולפיכך במשך זמן המועט שנשאר ביום ל' לאחר שבאו העדים היו פורשים ממלאכה בבית הועד בתורת ודאי ולא מחמת ספק. ברם, התירוץ הזה מבטא רק את ביאור התוספות בגירסת הר"ח של "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש". הר"ח בעצמו אומר שהמימרא של "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש" מכוונת לגבי המקרה שלא באו העדים ביום שלושים לגמרי. לכך הקושיה נגד הר"ח היא - אם לא באו העדים ביום ל' לגמרי אם כן הרי היו פורשים ביום ל' ממלאכה בבית הועד בתורת ספק משום שמא יבואו בסוף היום, ואם כן צריכה להחשב לשתי קדושות וביצה הנולדה בזה צריכה להיות מותרת בזה. הרי שיש לנו שתי קושיות; הקושיה הראשונה היא נגד רש"י והקושיה השנייה היא נגד הר"ח.

כדי ליישב את הקושיה הראשונה צריכים אנו להסתכל בהמשנה במנחות (ק:). המשנה במנחות (ק:) אומרת בזה הלשון, לחם הפנים נאכל אין פחות מתשעה ולא יותר על אחד עשר, כיצד נאפה מערב שבת ונאכל בשבת לתשעה; חל יום טוב להיות ערב שבת נאכל לעשרה; שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לאחד עשר ואינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב.

רש"י בקשר עם "שני ימים טובים של ראש השנה" וכו' אומר בזה הלשון, קודם לשבת נאפה ברביעי ונאכלת לשבת שניה לאחד עשר, ואי קשיא י"ב נינהו דהא אין נאכלת עד מוצאי שבת דאותו שבת הוי יום הכיפורים הא לא קשיא דלענין אכילת קדשים לילה הולך אחר היום שעבר כדאמר באותו ואת בנו (חולין דף פ"ג) הילכך מיתקרי י"א. ועיין בתוספות שם שמשיגים על רש"י ואומרים בזה הלשון,

ונראה דלא קשיא מידי דאם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש יום שני עיקר ומנינן מיניה יום הכיפורים ויחול אחר השבת ודנוהגין אותו היום קדש חומרא בעלמא דלא ליזלזלו ביה לשנה הבאה, ואם קודם מנחה באו עדים לא עבדינן אלא חד יומא ומחרתו דהוא ערב שבת חול אף על פי שכבר אפו לחם הפנים מערב יום טוב חוזרים ועושים אחרים לקיים לחם חם כמו שנוכל יותר וראשון נאכל בפדיון. זאת אומרת שתוספות מקשים על רש"י, איך אומר רש"י שאם יום ל' של אלול הוא ביום החמישי אז לחם הפנים נאפה ביום הרביעי ונאכל במוצאי שבת הבא שהוא יום י"ב מיום אפייתו אלא מכיון שבקדשים הלילה הולך אחר היום לכך נקרא יום י"א מיום אפייתו - והרי ממה נפשך אין לחם הפנים יכול להיות נאכל ביום י"ב מיום אפייתו: אם העדים באו ביום החמישי בשבוע ביום ל' של אלול קודם המנחה, אז היום החמישי שהוא יום הל' של אלול נקבע בתורת ראש חדש ויום טוב של ראש השנה ואז יום הששי הוא יום חול, ולכך לחם הפנים נאפה עוד פעם ביום הששי ויהיה נאכל במוצאי שבת הבא שהוא יום עשירי מיום אפייתו. אלא בודאי שהמשנה במנחות מכוונת להמקרה שהעדים באו ביום החמישי שהוא ל' של אלול לאחר המנחה ואז הרי ראש חדש נקבע ביום ששי שהוא ל"א של אלול ומונים יום הכיפורים מל"א של אלול וממילא בשבת הבא יהיה ערב יום הכיפורים שהוא יום י"א מיום אפייתו שהיה ביום הרביעי של שבוע העבר. התירוץ על הקושיה הזאת של תוספות במנחות הוא שלא תמיד כשהעדים באים לאחר המנחה בית דין צריכים לדחות את קביעות ראש חדש מיום ל' ליום ל"א. אם היום ל' של אלול הוא ביום השני בשבוע אז כשהעדים באים לאחר מנחה אין בית הועד מקבלים את עדות החדש וקביעות ראש השנה אז נדחית ליום השלישי שהוא יום ל"א של אלול. ברם, כשיום ל' של אלול הוא ביום החמישי אז בית דין יכולים לקבל את עדות החדש אפילו כשבאו לאחר המנחה. הטעם לזה הוא הדין של "אין קובעים ראש השנה באד"ו" - זאת אומרת שאסור לקבוע ראש חדש תשרי ביום ראשון, יום רביעי ויום ששי אפילו כשהקביעות של ראש חדש מבוססת על ראיית הלבנה. מתוך הגמרא בסוכה (נד:) יוצא שלפי רבנן של אחרים אי אפשר לקבוע ראש השנה באד"ו אפילו בשמן הראיה, לא רק בזמן שקובעים חדשים על פי החשבון. [זה נכון שלפי דעת הרמב"ם כל ההלכה של אין קובעים ראש השנה באד"ו שייכת רק כשקביעות חדשים מבוססת על חשבון, אבל אינה נוהגת בזמן הראיה. על הסתירה שבין שיטת הרמב"ם והגמרא בסוכה (נד:) יש תירוץ בספר תורת רפאל לזקני הגאון מרן ר' רפאל שפירא זצ"ל.] אם כן אנו יכולים לומר שלפי רש"י משום קלקול הלויים בשיר תקנו חכמים שאם באו עדים ביום ל' לאחר

המנחה אז נדחית קביעת ראש השנה ליום ל"א רק במקרה שיום ל' של אלול הוא ביום השני בשבוע, שאז על ידי דחיה ליום ל"א שהוא יום שלישי בשבוע לא יעבור בית דין על האיסור של אין קובעים ראש השנה באד"ו. ברם, במקרה שיום ל' של אלול הוא ביום חמישי בשבוע אז בית דין צריך לקבל את עדות החדש אפילו כשבאו לאחר מנחה ואין דוחים את הקביעות של ראש השנה ליום ל"א שהוא יום הששי בשבוע משום שאסור לקבוע ראש השנה באד"ו. אם כן אנו יכולים ליישב את רש"י במנחות (ק:). המימרא במנחות (ק:), שלחם הפנים נאכל ביום י"א לאפייתו בודאי שמכוונת למקרה שיום ל' של אלול הוא ביום החמישי בשבוע. במקרה כזה האפייה היא ביום הרביעי בשבוע שהוא ערב יום טוב של ראש השנה. אם העדים באים לאחר מנחה ביום החמישי אז בית דין מוכרחים לקבל את העדות ולקבוע יום ל' לראש חדש וראש השנה. התקנה מצד קלקול הלויים בשיר, שאם באו עדים לאחר המנחה דוחים את קביעת ראש חדש ליום ל"א, שייכת רק אם על ידי דחיית קביעת ראש חדש מיום ל' ליום ל"א לא תגולגל קביעת ראש השנה באד"ו. ברם, כשעל ידי דחיית ראש השנה מיום ל' ליום ל"א תגולגל קביעת ראש השנה באד"ו אז אין דוחין את הקביעות של ראש השנה מיום ל' ליום ל"א משום שאסור לקבוע ראש השנה באד"ו. לכך אמר רש"י במנחות שאם יום ל' של אלול הוא ביום החמישי אז לחם הפנים נאפה ביום הרביעי ונאכל במוצאי שבת הבא שהוא באמת יום י"ב לאפייתו. החשבון הוא פשוט: אם באו העדים לאחר המנחה אז מוכרח הבית דין לקבל את העדות ולקבוע את יום החמישי שהוא יום ל' של אלול לראש חדש וראש השנה, ואינם יכולים לדחות את הקביעות ליום ל"א שהוא יום ששי בשבוע משום שאסור לקבוע ראש השנה באד"ו. ברם, אפילו במקרה כזה צריך הבית דין לנהוג קודש ביום המחרת שהוא יום ששי בשבוע למרות שיום ל' של אלול שהוא יום חמישי בשבוע נקבע לראש חדש וראש השנה מדאורייתא. הטעם לזה היא התקנה שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש, שמתייחסת לכל המקרים של באו עדים לאחר המנחה, שהחכמים לא חלקו בין באו עדים לאחר המנחה ביום ל' שהוא ביום שני ובאו עדים לאחר המנחה ביום ל' שהוא ביום חמישי. אמנם במקרה שבאו עדים לאחר מנחה ביום ל' של אלול שהוא יום שני בשבוע אז יום ל"א נקבע לראש חדש בשבוע אז יום ל"א נקבע לראש השנה מדאורייתא ויום ל' הוא מדרבנן; אבל במקרה שבאו עדים לאחר מנחה ביום ל' שהוא יום חמישי בשבוע אז יום ל' נקבע לראש השנה מדאורייתא ויום ל"א שהוא יום ששי בשבוע הוא מדרבנן. אם כן שפיר אומר רש"י שאם יום ל' של אלול הוא ביום חמישי אז נאפה לחם הפנים ביום הרביעי שהוא ערב יום טוב. ואם באו עדים אחר המנחה ביום ל' שהוא יום חמישי בית דין מקבלים את העדות אבל מכל מקום צריכים לפרוש ממלאכה גם ביום ל"א שהוא יום ששי; לכך הוא צריך להיות נאכל למוצאי שבת הבא שהוא באמת יום י"ב מיום אפייתו; אלא משום שבקדשים הלילה הולך אחר היום לכך נקרא יום י"א. עכשיו אנו יכולים ליישב את הקושיה של תוספות נגד רש"י בביצה (ה:). הקושיה היתה דאיך אומרת הגמרא "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש" - והלא מכיון שלאחר חורבן היו מקבלים עדות החדש כל היום גם לאחר מנחה אם כן ממילא היה יום ל' נקבע לראש חדש ומדוע יהיו צריכים לנהוג קדושה ביום ל"א לאחר החורבן? עכשיו התירוץ הוא מובן מעליו. קודם החורבן היה גם כן שייך שיום ל' של אלול יהיה נקבע לראש חדש וראש השנה מדאורייתא ומכל מקום יהיו צריכים לנהוג קדושה ביום ל"א. זאת אומרת במקרה שיום ל' הוא ביום החמישי והעדים באו לאחר מנחה שאז נקבע יום ל' שהוא יום חמישי בשבוע לראש חדש וראש השנה מדאורייתא, ואף על פי כן צריכים לנהוג קדושה ביום ל"א משום שחכמים לא חלקו בין מקרה אחד של באו עדים לאחר מנחה למקרה אחר של באו עדים לאחר מנחה, ותקנו שבכל מקרים של באו עדים לאחר מנחה צריכים לנהוג אותו היום קדש ולמחר קדש. לפיכך לאחר החורבן גם כן אם באו עדים לאחר מנחה, אף על פי שבכל מקרים מקבלים את העדות, מכל מקום התקנה של "אם באו עדים לאחר המנחה נוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש" לא זזה ממקומה. אלא שלאחר החורבן בכל מקרה של באו עדים לאחר המנחה היום ל' הוא נקבע לראש חדש מדאורייתא והיום ל"א הוא מדרבנן. עכשיו נחזור לקושיה שניה שהיא נגד הר"ח. הקושיה היתה שאיך אומרת הגמרא "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגים אותו היום קדש ולמחר קדש" - והלא מכיון שלא באו עדים לגמרי אם כן הפרישה ממלאכה בבית הועד היתה בתורת ספק שמא יבואו עדים לבסוף וצריכה להחשב לשתי קדושות וביצה הנולדה בזה צריכה להיות מותרת בזה. כדי ליישב את הקושיה הזאת אנו צריכים לעיין בהלכה שאם החדש היוצא הוא מלא אז ישנם שני ימים של ראש חדש בחדש הנכנס. למשל: אייר יש לו שני ימים של ראש חדש משום שניסן הוא חדש מלא; לכך היום הראשון של ראש חדש אייר נחשב ליום ל' של ניסן ויום שני של ראש חדש אייר הוא יום הראשון של אייר.

במקרה כזה יום א' של ראש חדש הוא רק מדרבנן ויום ב' של ראש חדש הוא מדאורייתא. מדאורייתא אין שני ימים של ראש חדש, רק יום אחד של ראש חדש. השאלה היא אם ההלכה של שני ימים ראש חדש נוהגת רק כשהחדשים נקבעים על פי החשבון או שהיא נוהגת גם כשהחדשים נקבעים על פי ראייה. בנוגע לשאלה זו ישנה מחלוקת ראשונים. השלטי גבורים בראש השנה פרק א' אומר בפירוש שהדין של שני ימים ראש חדש שייך רק כשהחדשים נקבעים על פי חשבון, אבל אינו נוהג בזמן הראייה. מתוך דברי רש"י בבבא מציעא (נ"ט) יוציא רש"י מסכים עם שיטת שלטי הגבורים. הגמרא בבבא מציעא (נ"ט) מספרת לנו שמההוא מעשה של המחלוקת של תנור עכנאי בין ר"א וחכמים ואילך לא היתה אשתו של ר"א, שהיא אחותו של ר"ג, מנחת את ר"א ליפול על פניו, רק שיום אחד ראש חדש היה ונחלף לה בין מלא לחסר והיא לא שמרה את ר"א ולכך נפל ר"א על פניו. רש"י שם בגמ' אומר בזה הלשון: "סבורה היתה שיהא החדש חסר וקבוע ביום ל' ולא יפול ביום החדש על פניו והיה מלא ולא נקבע עד יום שלושים ואחד ולא נזהרה בו ביום ל' ונפל על פניו." הקושיה היא דאם החדש היה באמת מלא, אם כן יום ל' וגם יום ל"א הם ראש חדש, ומדוע נפל ר"א על פניו ביום ל'? המהרש"א מוכיח מזה ששיטת רש"י שבזמן הראייה אין דין של שני ימים ראש חדש ובזמן הראייה אם החדש היוצא הוא מלא אז יום ל' אין לו דין ראש חדש, ולכך נפל ר"א על פניו ביום ל'. המהרש"א מקשה שמלשון הגמרא "הוא יומא ריש ירחא הוה" משמע שבאמת ראש חדש היה. לכך מביא המהרש"א ביאור אחר בגמרא שיכול להיות מבוסס על ההנחה שאפילו בזמן ר"א שהוא זמן הראייה ישנם שני ימים ראש חדש כשהחדש היוצא הוא חדש מלא. הביאור של מהרש"א הוא להיפך מביאור של רש"י. באמת היה החדש היוצא חדש חסר ומלא ביום ל"א של חדש היוצא היו צריכים ליפול תחנן. אמנם אשתו של ר"א חשבה שהחדש היוצא היה חדש מלא וממילא יום ל' וגם יום ל"א הם ראש חדש; לכך לא שמרה את ר"א ביום ל"א ור"א נפל על פניו ביום ל"א.

מזה אנו רואים ששלטי הגבורים ורש"י סוברים שהדין של שני ימים ראש חדש שייך רק בזמן חשבון ולא בזמן ראייה. ברם, השבולי לקט, רבנו ישעיה ותשובות תשב"ץ סוברים שאפילו בזמן הראייה אם החדש היוצא הוא חדש מלא אז חדש הנכנס יש לו שני ימים ראש חדש. רבנו ישעיה אומר שזאת היא תקנה קדומה מזמן הנביאים, והוא מוכיח זה משמואל א, כ, ששם כתוב: "ויהי ממחרת החדש השני", והמובן של הפסוק הזה לפי רבנו ישעיה הוא שמחדש היוצא היה חדש מלא ולכך היו שני ימים ראש חדש בחדש הנכנס, ושאלו עשה סעודת ראש חדש בשני הימים של ראש חדש. רש"י בעצמו אומר על הפסוק של "ויהי ממחרת החדש השני" שהמובן הוא ממחרת חידוש הלבנה; זאת אומרת שהיום השני לא היה ראש חדש. הביאור של רש"י הוא לשיטתו, דבזמן הראייה לא היה דין של שני ימים ראש חדש.

באמת הדין של שני ימים ראש חדש נזכר בנדריים פרק קונם יין (ו). ובזמן המשנה קביעת החדשים היתה על פי ראייה ולא על פי חשבון. אבל זה איננו קשה על רש"י ושלטי גבורים, משום שהרמב"ם כותב בהלכות קדוש החדש שאפילו בזמן הבית אם יקרה שלא תראה הלבנה חדש אחר חדש מחמת כסוי העבים אז בית דין קובעים את החדש על פי חשבון וזו היא הלכה למשה מסיני. אם כן לא קשה מהמשנה בנדריים משום שאפילו בזמן המשנה שהיו מקדשים על פי ראייה אם קרה שנתכסה הלבנה היו קובעים על פי חשבון ואז היו צריכים לנהוג שני ימים ראש חדש כשהחדש היוצא הוא מלא.

אנו רואים שישנה מחלוקת ראשונים אם ההלכה של שני ימים ראש חדש שייכת רק לקביעות על פי חשבון או שנוהגת גם בזמן הראייה. לפי רש"י ושלטי הגבורים שייכת רק לקביעות על פי חשבון; ולפי רבנו ישעיה, שבולי הלקט ותשובות תשב"ץ נוהגת גם בזמן הראייה.

והנה יש להקשות על שיטת רש"י ושלטי הגבורים מהגמרא דתענית (כט). הגמרא אומרת שם דראש חדש איקרי מועד וילפינן זה מהפסוק "קרא עלי מועד." הפסוק הזה מכוון לגזירה שיצאה נגד דור המדבר מחמת חטא המרגלים. הנביא אומר בקשר עם זה "קרא עלע מועד" משום דתמוז דהאי שתא מילויה מליה. רש"י בעין יעקב שם אומר על זה שמשום שעברו את חדש תמוז לכך קבעו יום נוסף של ראש חדש, וזה המובן של "קרא עלי מועד." זאת אומרת שחדש אב של אותה שנה היה לו שני ימים ראש חדש. הקושיה היא לפי רש"י ושלטי הגבורים מדוע היו שני ימים ראש חדש באב של אותה שנה, הלא בזמן הראייה אין דין של שני ימים ראש חדש.

ונראה לתרץ לפי מה שמבואר בפירוש רבנו בחיי על התורה, פרשת בא, דכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא קדשו את החדש על פי ראיית הלבנה משום שהלבנה היתה מכוסה על ידי ענני הכבוד, ולכך היו קובעים את החדשים על פי חשבון. אם כן אב של אותה שנה היו לו שני ימים של ראש חדש משום שהקביעות

באותה שנה היתה על פי חשבון. כשהקביעות היא על פי חשבון אז אפילו לפי שיטת רש"י יש דין של שני ימים ראש חדש כשהחדש היוצא הוא חדש מלא. על כל פנים אנו רואים מזה שהדין של שני ימים ראש חדש היא תקנה קדומה שנהגה אפילו בזמן המדבר, ומכל מקום היא רק מדרבנן כמו קריאת התורה שהיא מדרבנן אף על פי שמשנה רבינו בעצמו תקנה. מחלוקת הראשונים היא רק אם הדין של שני ימים ראש חדש שייך רק לחשבון או שנוהג גם בזמן הראייה. עכשיו אנו יכולים לתרץ את הקושיה השניה שהיא נגד גירסת הר"ח וביאורו. הקושיה היתה שאיך אומר רבא "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו העדים ממנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש" - והלא מכיון שלא באו העדים לגמרי אם כן המניעה ממלאכה ביום ל' היתה מחמת ספק וצריכה להחשב לשתי קדושות וביצה הנולדה בזה צריכה להיות מותרת בזה. עכשיו התירוץ הוא מובן מאליו. הר"ח הולך בשיטת רבינו ישעיה, שבולי הלקט ותשובות תשב"ץ שאפילו בזמן הראייה אם החדש היוצא הוא חדש מלא אז ישנם שני ימים ראש חדש לחדש הנכנס. הדין הזה של שני ימים ראש חדש אינו מבוסס על חסרון ידיעה ואינו בתורת ספק אלא הוא בתורת ודאי. רבא אומר שמכיון שישנה קדושה אריכתא של ראש חדש ליום ל' ויום ל"א בתורת ודאי, אם כן ממילא הקדושה אריכתא מתייחסת לקדושת יום טוב של ראש השנה. בקשר עם ראש השנה אי אפשר להפריד את קדושת ראש חדש של ראש השנה מקדושת יום טוב של ראש השנה. אם יש לשני ימים של ראש השנה קדושה אריכתא של ראש חדש אם כן בודאי שיש לשני ימים הללו קדושה אריכתא של יום טוב בתורת ודאי וביצה הנולדה בזה אסורה בזה.

לכך אומר רבא: "מי לא מודה רבן יוחנן בן זכאי שאם לא באו עדים מן המנחה ולמעלה שנוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש." זאת אומרת שאם לא באו העדים ביום ל' לגמרי אז בודאי שחדש היוצא שהוא חדש אלול הוא חדש מלא. לפי שיטת רבינו ישעיה שהיא גם כן שיטת ר"ח גם בזמן הראייה כשהחדש היוצא הוא מלא אז יש לחדש הנכנס, שכאן הוא חדש תשרי, שני ימים של קדושה אריכתא של ראש חדש וממילא יש לשני ימים הללו קדושה אריכתא של יום טוב וביצה הנולדה בזה אסורה בזה.

[*] מאמר זה הופיע לראשון בקובץ הדרום כרך כ"ב, בהוצאת הסתדרות הרבנים דאמריקה נוא יורק שנת תשכ"ו (עמ' 147-153). תודתינו נתונה להרב גדליה דוב שוורץ, עורך ראשי.